

השיעור השבועי

גליון מספר 400

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבתי היחידים ומשודר דרך הלוחין והרדיו ובקוויס רבים מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

הרב המקדים: הרח"צ משה פנירי שליט"א
ראש בית ההוראה "אפיקי מים"

כתב וערך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
21:21	20:25	19:34	תל אביב
21:18	20:23	19:32	חיפה
21:22	20:26	19:35	באר שבע
21:18	20:22	19:31	

בלק | י"ב תמוז תשפ"ג

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשר: 0506-730-831

אמירה לגוי בשבת - ה

במחלוקת הפוסקים מותר לומר לגוי, וכן בדיעבד מותר ליהנות. אוכל שהסיעו ברכב בשבת. בישולי גוים בכיריים אינדוקציה. אם עירוי מבשל. הכנת קפה בשבת. חימום בקבוק חלב לתינוק. דוד שמש בשבת. עניית "ברוך הוא וברוך שמו" על ברכות שיוצא בהן ידי חובה. עירוי על תבשיל שמצטמק

ניגש לרב שישב לידי ולחש לו, אני ראיתי שבשעה שש בבוקר הגיע מישהו ברכב ופרק את הסחורה... הכל היה בהכשר הרבנות ואפשר לסמוך, לא היה בשר ובעיות של בישול, אבל הביאו את זה על ידי חילול שבת. אולי הרב ידפוק ויאמר: רבותי, אסור לאכול את האוכל, שהרי מקור דין זה בתוספתא (שבת פ"ב הט"ו, הובאה בגיטין נג: ב"ק ע"א. שבת לח. כתובות לד. חולין טו.), ופסק בשלחן ערוך (סימן שי"ח סעיף א) שהמבשל בשבת בין במזיד ובין בשוגג, אסור ליהנות מהתבשיל בשבת. ובפרט שחילונו אף שנחשב תינוק שנשבה בין הגוים, נקרא מזיד ולא שוגג. הרב הסתבך ושאל אותנו: תגיד, הביאו את זה ממקום רחוק שלא יכלו להביא בלי הרכב, או ממקום קרוב שאפשר להביא גם בלי הרכב? אבל מה נפקא מינה?...! אותו רב לא היה בקי בהלכה והתבלבל.

מעשה בגרופו

ג. אני הייתי אורת, ובכל זאת התערבתי, מה לעשות, במקום שאין אנשים השתדל להיות איש (אבות פ"ב מ"ה), ואמרת לי לאותו רב: תשמע, כתב הרשב"א (שבת קל): בשם רבו רבינו יונה, וכן כתב הריטב"א (עירובין מא:), שרק אם נעשה חילול שבת בגוף הדבר, כגון שבישל בשר, תפוח אדמה, שעועית, והאוכל השתנה על ידי הבישול, אסור ליהנות מזה בשבת, אבל אם לא נעשה חילול שבת בגוף הדבר מותר בהנאה. ולפי זה כאן שהכינו את האוכל לפני שבת, אף שהסיעו אותו ברכב בשבת, מותר בהנאה.

ידו ממלאכת הכתיבה, ב"ה לאחרונה הוציא לאור ספר 'ילקוט טהרה' בעניינים קשים העומדים ברומן של עולם, ושם הראה שידיו רב לו גם בפרטי פרטים המעשיים, ואני שמח שהעיר בלשון שצריכה להישמע כלפי הצעירים שמוציאים קונטרסים, ומתגדלים ומתנשאים מעל מקומם, כל אחד צריך להכיר את מעמדו, אי אפשר לשנות גישה של פסיקה. וב"ה הספר ילקוט טהרה מופץ בכל העולם, וכבר הגיע להרבה ארצות. יהי רצון שימשיך לחבר חיבורים, כן ירבה וכן יפרוץ, אמן ואמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגדול מעוז ומגדול, מעמיד תלמידים הרבה, הגאון רבי משה פנירי שליט"א, ראש בית ההוראה 'אפיקי מים', ומחבר ספרים יקרים 'אבני שוהם' ועוד רבים, אני מכיר את הרב מלפני כחמישים שנה, ומאז ידענו שכל ראשו בתורה, תמיד היה שואל מה דעת מרן זצ"ל בזה ומה דעתו בזה, כזה ראה וקודש. לא סתם מרן היה מחובב אותו. בבית ההוראה שלו הוא מדרוך את האברכים אך להורות הלכה למעשה, לומדים לא רק שלחן ערוך עם הנושא כלים, אלא גם הלכה למעשה, וגם שלחן ערוך החמישי, שהוא בקי בזה בן פורת יוסף. נברך את הרב שימשיך לעשות כנהנה וכהנה, יפוצו מעיינותיו וצוה בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ויזכה להגדיל תורה להאדירה.

דבר השנוי במחלוקת

א. **בשיעורים הקודמים הזכרנו את הכלל שכתב החיד"א** (שיורי ברכה סי' שיה סק"א) בשם מהר"ש שער אריה ומהר"ל וואלי, וכן התפארת ישראל על המשניות (בכלכלת שבת בסוף דיני אמירה לעכו"ם אות ה), שו"ת זרע אמת (רי"ס מו), מאמר מרדכי (סי' שלו סק"ב), שבכל דבר שהפוסקים חולקים ביניהם, יש להקל על ידי אמירה לגוי, כיון שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. לכן צריך להיות בקי היטב בהלכות שבת, וללמוד את היסודות מהבית יוסף והאחרונים ומספרי מרן זצ"ל, ועל ידי כך ידע איזה דבר שנוי במחלוקת, ואז יש להקל בו על ידי גוי. וכמו כן לגבי מעשה שבת, שמי שעבר ועשה בשבת דבר שהפוסקים חולקים ביניהם אם מותר או אסור, בדיעבד מותר ליהנות מאותו מעשה, כי מעשה שבת אסור מדרבנן, כדרשת חז"ל (כתובות לה.) על הפסוק 'ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם' - היא קודש ואין מעשה קודש, וספק דרבנן לקולא. וכן כתבו הפרי מגדים (סי' שיה א"א סק"י), הגאון המהרש"ם (דעת תורה ר"ס שיה), המשנה ברורה (סי' שיה סק"ב), ועוד.

הנאה ממעשה שבת

ב. הזדמן לי להיות בשבת בצפון תל אביב, והיתה שם איזו שמחה - בר מצוה או שבת חתן - של אנשים הנראים שאינם שומרי תורה ומצוות, אבל אשריהם ישראל שמגיעים לבית כנסת, אולי במשך הזמן יחזרו בתשובה. והם זרקו סוכריות, והביאו בורקס ושתיה קולה וטמפו. אחד המתפללים

1 מדברי הרב משה פנירי שליט"א: ברשות מרן הראשון לציון שליט"א, בהזדמנות זו אומר שזכיתי שתלמידיו מיישבת 'חזון עובדיה' שכיום מכונים כרבני ערים, רבני ישובים, רבני קהילות, ויושבי על מדין, רבים מהם עברו אצלי התמחות בבית ההוראה 'אפיקי מים', ומקודם דיברנו על מעלת המכיר את מקומו, וגם הם אינם מהלכים בגדולות ובנפלאות מהם. אני זוכר לפני קרוב לחמש עשרה שנה כאשר נכנסנו לביתו של מרן זצ"ל כדי שיחתום להם על התעודות, ראיתי איך מקרב אותם, איך מדבר אליהם בכבוד, נותן יחס אישי לכל אחד, וכך רומם אותם. מרן היה מהפכן שהעמיד דורות, וגם אותי העמיד על רגלי, בגלל הכבוד והיחס האישי שנתן לי. ואז אמר לי: אני שולח אליך את התלמידים שלי מחזון עובדיה, ותמשיך להעמיד עוד ועוד תלמידים. כעת יבדל לחיים ארוכים ממשיך דרכו בנו מורנו מרן הראשון לציון, מעודד את תלמידיו הרבים בארץ ובעולם. ותלמידיו עושים חיל בעולם, והולכים בדרך של רבם שנתן להם דוגמה אישית. תדעו שלפני ארבעים וחמש שנה הייתי משתתף בשיעורים של הרב בשבתות, ואז לא ידעתי להעריך שהולך מסנהדרה עד רמת אשכול - מקום מגוריי בעבר - לתת שיעור, לא שמתי לב שזו עלייה, והולך בגשם ובחום, וזה לא היה שיעור אחד. הרב הלך משיעור לשיעור, וכך גם נוהגים תלמידיו שראו דוגמה אישית. ובנוסף לכל הרב לא מניח

דעת הרמב"ם

ד. והרמב"ם (פ"ו מהל' שבת הכ"ד) כתב, פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, בשוגג יאכלו בשבת, שהרי לא נעשה בגופן מעשה ולא נשתנו, במזיד לא יאכלו עד מוצאי שבת. ע"כ. הרי שאף שכתב כסברת הרשב"א והריטב"א הנ"ל, דכל שלא נעשה מעשה בגופו שרי מעשה שבת, לא התיר אלא בחזרו למקומן. וזה דלא כסברת הרשב"א והריטב"א [ורבינו יונה] דבכל אופן שרי' משום מעשה שבת בכה"ג. ומרן בש"ע (ס"ה תה ס"ט) כתב: פירות שהוציאו חוץ לתחום והחזירו, אפילו במזיד, לא הפסידו מקומם, שכל העיר להם כארבע אמות, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח כבתחלה, אם הוא יום טוב. ואם הוא שבת, מותרין באכילה במקומם, ואפילו לאותו ישראל שהחזירם לצרכו במזיד, דאנוסים הם. וכל זמן שלא החזירו והם חוץ למקומם, אם הוציאו בשוגג מותרים לאכלם, ואסור לטלטלם חוץ לד"א, ואם הוציאו במזיד אסור לאכלם אפי' מי שלא הוציאם. ויש מתירים למי שלא הוציאם. ע"כ. הרי שלענין החזרו למקומן ס"ל להקל אף במזיד, ודלא כהרמב"ם שהיקל רק בשוגג. ואם לא החזירו למקומן אין להקל אף שלא נעשה מעשה בגופו.

עת מלחמה

ה. במלחמת יום הכיפורים היו חיילים ששהו בתעלת סואץ, ובגלל שהמלחמה באה בהפתעה לא התכוננו אליה כראוי, ובשבת נסעו בקומנדקר צבאי בין כל ההפגזות, והביאו להם חמין², והחיילים הדתיים - מהם מיישבת כרם ביבנה - הבינו שגם בשבתות הקרובות יביאו להם אוכל ברכב, ופנו למרן וצ"ל בשאלה האם מותר להם לאכול מהאוכל הזה. ומרן התיר להם, כי לא נעשה מעשה בגופו של האוכל, לא ביטלו אותו בשבת, אלא רק הביאוהו ברכב, וצירף עוד טעמים (ראה ילקו"י שבת כרך ג' ס"ה שיה, וש"ת יביע אומר ח"י תאו"ח סימן כה, וחזון עובדיה שבת ד' עמ"א תכח).

למה הקשה על מרן וצ"ל

ו. יש רב אחד שכתב דבר פלא, והקשה על מרן, ומכוח הקושיא דחה את דבריו. ובא אלי הרב הצבאי ושאל, מרן וצ"ל בילקוט יוסף שבת ג' התיר לחיילים לאכול אוכל שהובא להם ברכב בשבת, אבל במחילה מכבודו פלוני השיג עליו מהשלחן ערוך בסימן ת"ה, שאם הוציאו את האוכל אסור לאכלו בשבת, אם יצא מחוץ לתחום, ורק אם חזר למקומו התיר בשוגג. וא"כ איך מרן וצ"ל פסק נגד שלחן ערוך מפורש?! ולכאורה נראה שלדעת מרן אפילו לא נעשה מעשה בגופו אסור ליהנות מחילול שבת. ואמנם יש בזה מחלוקת גדולה באחרונים, הגאון רבי יצחק טייב בספרו ערך השלחן (ס"ה ש"ט סק"ג) העלה שבכל איסור תורה, אפילו לא נעשה מעשה חדש בגוף הדבר, יש לאסור. וגם הח"י אדם (כלל ט"ו ס"א יא) - הובא בביאור הלכה (ס"ה ש"ה ד"ה אחת) - כתב שאם הוציאו במזיד מרשות לרשות, יש להחמיר אפילו לאחרים. אבל רבי אליהו ישראל בספרו כסא אליהו (ס"ה תנד סק"א) כתב שמצה שהוציאה מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת יוצאים בה לכתחילה, כי עיקרה לא באה על ידי העבירה עצמה.

מרן וצ"ל ידע שלחן ערוך בעל פה:

ז. אותו חכם נמשך אחרי מנוחת אהבה, שגם הוא העיר אותה הערה מלה במלה. אולם צריך להתבונן קצת, אטו מרן לא ידע את הרמב"ם והשלחן ערוך הזה? אין סעיף בשלחן ערוך שהרב לא ידע בעל פה! ולכל קושיא יש

² אני מכיר את הרב הראשי הצבאי, שיש לנו חלק בבחירה שלו, ב"ה הוא בקי בהלכה, לפניו היו רבנים שלא כולם היו בקיאים בהלכה, ידעו לדרוש יפה, אבל הוא גם בקי בהלכה, ודואגים שיביאו את האוכל למחנות הצבא מערב שבת.

³ היום בבתי החדשים יש כיריים "אינדוקציה" שמחוברות לחשמל, ורק כשמניחים עליהן סירים מסוימים, הן פועלות ומחממות את הסיר, והאוכל מתבשל. ויש לדון אם יש בזה בישולי גוים או לא. הרבנות הראשית לישראל יושבת עכשיו על מדוכה זו, כי במסעדות מסתמכים על המשגיח כשרות שבא בבוקר ומדליק נר נשמה, וממנו הגוי מדליק ומבשל בכל היום, וזו קולא של הרמ"א (סימן ק"ג סעיף ז). אבל אפשר למצוא פתרון ולהתיר בישולי גוים ב"אינדוקציה" - זו

תירוקן. ביביע אומר שם הביא את דברי הרב המגיד (ספ"ו מהל' שבת), שהחמירו חכמים בתחומין של דבריהם יותר מהוצאה והעברת ארבע אמות ברשות הרבים דאורייתא, לפי שדבריהם צריכים חיזוק (ר"ה י"ט). ואם כן דוקא כשעברו על איסור דרבנן בלבד של תחומין החמירו בו, אבל באופן שעברו על איסור דאורייתא של נסיעה ברכב, ולא נעשה מעשה בגופו, מודה מרן שיש להתיר. שמע כך הרב הצבאי ושמה מאוד.

מהשמים מכוונים את גדול הדור

ח. תלמדו מכאן מוסר השכל, גדול הדור שזכה מהקב"ה לסייעתא דשמיא שיפוצו הלכותיו בכל העולם, זה לא דבר פשוט, זה לא פרסומת קוקה קולה... אלא כך גלגלו מהשמים! החתם סופר היו שואלים אותו שאלות בהלכה, ומיד היה עונה: זה מותר, זה אסור. בנו - הכתב סופר - שאל אותו: אבא, איך אתה לא חושש לפסוק מיד? אמר לו: בכל דור הקב"ה שותל את "המשיב" של הדור, אני מרגיש שאני המשיב של הדור הזה, למה כולם שואלים אותי ולא אותך... יש לי סייעתא דשמיא לפסוק נכון, אחר שהשבת אני בא לבית ופותח ספרים ורואה שהוריתי נכון (חוט המשולש דף לב ע"א). אדם כותב נגד רבו וגדול הדור, ואחר כך שם ידיו כנגד ליבו ואומר: כך דרכה של תורה... זו תמימות, אתה מתעסק עם גדול הדור, מן השמים מכוונים אותנו! תעמיק ותעיין היטב בדבריו, ואיך אתה אומר שנעלם ממנו שלחן ערוך מפורש. צריך לדעת לעיין טוב.

אי אפשר לאסור

ט. אמרתי לרב שישב לידי, כבודו מסתפק אם מותר לאכול מהאוכל שהביאו ברכב בשבת, אבל אל תחשוש, מן הדין מותר לאכול, אם תרצה תחמיר לעצמך ואל תאכל מהבורקס ואל תשתה מהטמפו, אבל אי אפשר לאסור עליהם. אילו היה אסור, גם אם לא נעים לא מתירים את האסור, אבל זה לא אסור, זה מותר, כי לא נעשה מעשה בגופו. אולי במקום של שומרי תורה ומצוות היה עדיף להימנע מלאכול מצד ההנהגה - שלחן ערוך החמישי, היינו אומרים: רבותי, איך נשתה מהטמפו שהביאו ברכב בעיצומה של השבת?! לא נחזק ידי עוברי עבירה. אבל אותו חכם אמר לי שיש שם בקושי מנין או שנים של שומרי שבת כהלכתה, הציבור שם הוא מסורתי שבכלל טוב שבאים בכלל לבית הכנסת, ולאט לאט מקרבים אותם, ואם יגיד להם לא לאכול מהבורקס והטמפו לא ישמעו, כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה לא לומר דבר שלא נשמע (יבמות סה:). ועל כל פנים מן הדין יש להקל, ואף שהבאנו לעיל דברי רבי יצחק טייב בערך השלחן שהחמיר - הוא היה חכם גדול ומי שיעבור על ספריו יראה שהיה לו קו להחמיר - מכל מקום יש פוסקים שהקילו, וכיון שהמחלוקת היא לענין הנאה ממעשה שבת דרבנן, ספק דרבנן לקולא. כל אחד יעיין בילקוט יוסף שבת ג' (עמ"ק קא) בהערות למטה, שהארכנו בזה, וזו המסקנא.

תולדות האור

י. בשיעורים הקודמים הבאנו כמה דוגמאות לכלל שכל דבר השנוי במחלוקת מותר לומר לגוי, ונאמר עוד. בדין עירוי מכלי ראשון, כולם יודעים שבישול הוא על האש או על הפלאטה³, וכמו שהיה במשכן, והשאלה אם לקח מים חמים והערה על דבר שאינו מבושל לגמרי, האם עירוי מבושל או לא? בירושלמי (שבת פ"ג ה"ה) אמרו: איזהו בישול ברור, כל שהאור מהלך תחתיו. כאשר יש אש מהלכת מתחת לסיר, זהו בישול האסור מהתורה, אבל בישול בכלי ראשון וכל שכן בעירוי מכלי ראשון,

מילה קשה, היא לא כתובה בגמרא, אבל העיקר שמבינים על מה מדובר... כי היא פועלת על ידי גלים קצרים אלקטרו מגנטיים, וחכמים גזרו רק בבישול על האש (וכמו"ש הטור והרמ"א י"ד ס"י ק"ג סעיף ג'), והוא הדין במקורגל שאין לחוש לבישולי גוים, וכמו שכתב מרן וצ"ל ביביע אומר ח"ה (חיו"ד סימן ט אות ב) ובהליכות עולם ח"ו (עמ"ק קכו) לגבי בישול בקיטור, שלוקחים דגים קטנים ומכניסים אותם בתוך כלים גדולים כעין סלים, ומעשנים אותם בקיטור, כלומר שהאש מרתיחה את המים והם מוציאים אדים, והבישול אינו במים אלא באדים, שאין בזה איסור בישולי גוים, כי לא גזרו באופן זה. ואולי על ידי כיריים אינדוקציה נפתור את בעיית בישולי הגוים במסעדות. צריך לדון בזה.

אינו אסור מהתורה. הרשב"א והר"ן (שבת מב.) והרמב"ן (ע"ז עד:) העתיקו דברי הירושלמי, אבל אין כוונתם לפסוק כדבריו, כי מהתלמוד בבלי לא משמע כן, שהרי שנינו במשנה (שבת לה:), אין נותנים ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל, ולא יפקיענה בסודרין. כלומר שאסור להניח ביצה בצד מיחם של מים רותחים כדי שתיעשה ביצה רכה. ובגמרא שם שאלו: גלגל מאי? אמר רב יוסף גלגל חייב חטאת. למרות שהמיחם כבר לא על האש, אבל מפני שקיבל את חומו מהאש, דינו כתולדות האור שהמבשל בהם עובר איסור דאורייתא וחייב חטאת. מוכח שלפי הבבלי ביטול בתולדות האור אסור מדאורייתא ודלא כהירושלמי. ובגמרא (שבת לט.) אמרו עוד, שחכמים גזרו על תולדות חמה אטו תולדות האור, כלומר שאם נתיר לבשל בתולדות חמה, כגון שרוצה לחמם ביצה על הפח של המכוננית ביום חם מאוד, מחר הוא יפעיל את המנוע ויחמם את הביצה על הפח, ונמצא מבשל בתולדות האור. ואם ביטול בתולדות האור היה אסור מדרבנן, איך גזרו על תולדות חמה אטו תולדות האור, והרי זו גזירה לגזירה? על כרחך שביטול בתולדות האור אסור מדאורייתא. וגם מכאן מוכח שהבבלי חולק על הירושלמי.

עירוי מבלי ראשון

יא. לפי הירושלמי ודאי שעירוי בשבת אינו אסור מהתורה, ולהלכה נחלקו הראשונים אם עירוי מבשל, יש אומרים שעירוי אינו מבשל, וכן דעת הר"ף (בפרק כל שעה) - הביאו הרשב"א (בתשו"ט סימן תקא), וכן דעת הרמב"ן (שבת מב.), הר"א"ה (הובא בחידושי הר"ן שבת מב.), רבינו יונה (באגרת התשובה יום הכלל א סימן ג, הובא בנימוק"י ב"ב י.), המאירי (שבת מב. פסחים ל:). ובערך השלחן (או"ח סי' תסה סק"א, וי"ד סי' סח סק"ד) צידד לומר כן בדעת רש"י. התוספות (שבת לט. ד"ה כל, ובדף מב: ד"ה אבל) הביאו בשם ר"י ורבינו תם שאוסרים עירוי מבלי ראשון, ואילו לדעת רשב"ם שם עירוי ככלי שני ואינו מבשל, משום שתתאה גבר - המים התחתונים גוברים על המים העליונים ולא מתבשלים מהם. מרן השלחן ערוך באורח חיים (סימן שי"ח סעיף י) כתב: אסור ליתן תבלין בקערה ולערות עליהם מבלי ראשון. כלומר שעירוי מבשל כדי קליפה⁴. וכן פסק בשלחן ערוך יורה דעה (סימן סח סעיף י, וסי' קה סעיף ג) לענין איסור והיתר, שעירוי מבליע ומפליט. ומשום שנחלקו בזה הראשונים, מותר לומר לגוי בשבת שיערה מים רותחים מבלי ראשון על דבר שאינו מבושל לגמרי.

עירוי על בקבוק חלב

יב. אם רוצה לתת בקבוק חלב לתינוק⁵, צריך לחמם לו את החלב, לא יתן לו חלב קר שלא תכאב לו הבטן, מספיק הכאב שכבר יש לו... והדין הוא שמותר בשבת לערות על הבקבוק מים רותחים מהברז⁶ ולחמם את

⁴ בילקוט יוסף (שבת ג' עמ' רלט) כתבנו שמותר לערות מים חמים על אבקת הקפה בשבת, על פי מה שכתב בשו"ת יחווה דעת (ח"ב סי' מד), ואמנם הרב משאש בשו"ת שמש ומגן (ח"ב האו"ח סימן ה) חלק בתוקף, שהרי בשלחן ערוך כתב מפורש שאסור לערות מבלי ראשון על תבלין. בזמנו שלחתי לו מכתב, במחילה מכבוד תורתו, מרן דיבר על תבלין שאינו קלוי ולא מבושל, ולכן אסור לערות עליו מבלי ראשון, מה שאין כן באבקת קפה קלוייה, היא ראוייה לאכילה כמות שהיא עם סוכר, ואין ביטול אחר קלייה. אחר כך הרב משאש ענה לי ופלפל, אבל כך ההלכה. כמה פעמים הרב משאש כתב עלינו בתקיפות והייתי משיב לו בעדינות... ביום חמישי האחרון לחייו, השתתף בחתונה והיה בריא כאחד האדם, ואיך שהגיע שאל עלי: איפה פלוגי? אמרו לו, הוא צריך להגיע, אבל עדיין לא הגיע. וכל חמש דקות הוא שואל. כשהגעתי אמרו לי, הרב משאש מחפש אותך. הגעתי אליו ואמרת לי: שלום, הרב רצה לדבר אתי? לא, רק רציתי לומר לך שלום, זה הכל... ובשבת לאחר מכן נפטר בשבת הגדול. כשחלק עלינו זה לא היה מאיזה אינטרס ח"ו, אלא חיפש את האמת.

⁵ פעמים רבות סיפרנו על מרן זצ"ל שהיה יושב ולומד בהתמדה, מעולם לא היה בשוק, לא היה במכולת, לא בחנות בגדים. אבל שלא ילמדו שאסור לעזור לאשה, אוי ואבוי! יש אנשים שעוורים לכל העולם, ורק לא לאשה, למה?! צריך לעזור לה! וגם מרן היה עוזר לרבנית, היה מחזיק את הבקבוק לתינוק, או מנענע את העגלה כשהתינוק בוכה, ותוך כדי מעיין בספר ולומד.

החלב, כי הבקבוק עצמו הוא "כדי קליפה", ועירוי אינו מבשל יותר מכדי קליפה, ולכן החלב מתחמם ולא מתבשל. ואין לחוש לביטול הבקבוק עצמו, כי הגדרת הביטול באוכל היא שמכשירו לאכילה, ובכלים היא שמתין אותם, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שבת ה"ו): המתין אחד ממני מתכות כל שהוא, או המחמם את המתכת עד שתעשה גחלת, הרי זה תולדת מבשל, וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגפרית וכיוצא בהם, הרי זה תולדת מבשל וחייב. כללו של דבר, בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך, הרי זה חייב משום מבשל. עד כאן לשונו. והמערה על בקבוק פלסטיק אינו ניתך ואינו מתרכך, ולכן מותר לערות עליו מים רותחים מהדוד שמש או מהמיחם, ולחמם את החלב שבתוכו לתינוק, וכל שכן שמותר לתת את הבקבוק בכלי שני שיתחמם.

עומד על המשמר

יג. וכן יכול לחמם לתינוק חלב מפוסטר - היום מפסטרים את החלב שבחנויות כדי שלא יתקלקל מהר - בקומקום על פלאטה, ויעמוד על המשמר שלא יגיע לחום שהיד סולדת בו, ובינתיים שלא יהיה ביטול תורה יביא ילקוט יוסף וילמד, וכל כמה דקות יבדוק את מידת החום, וכשיתחמם מעט יוציא את החלב. ובטעם ההיתר כתב מרן זצ"ל בספרו לוי"ת חן (אות נא) שיש בזה ספק ספיקא, שמא אין ביטול אחר ביטול בלא, כדעת הרמב"ם (פ"ט מהלכות שבת ה"ג, ופכ"ב ה"ח), הרמב"ן והרשב"א והרי"א והר"ן (שבת מו:). ואפילו אם תרצה לומר שיש ביטול אחר ביטול בלא, כדעת רש"י (שבת לד:), תוס' (ישנים שבת לו:), הרא"ש (פ"ג דשבת סימן י), רבינו יונה (הביאו הנימוק"י ב"ב י.), שמא כשמחמם ושומר שלא יגיע לחום שהיד סולדת בו מותר, ולא חוששים שמא ישכח.

אם חוששים שמא ישכח

יד. בגמרא שבת (מ: מ"ג) תנו רבנן, מביא אדם קיתון מים - שאינם מבושלים - ומניחו כנגד המדורה, לא בשביל שיחמו, אלא בשביל שתפיג צינתו. ונחלקו הראשונים, רש"י שם מפרש, לא שיניחם שם עד שיחמו, אלא שמיד כשיפשירו יוציאם. ומה תגיד, אולי נגזור שמא ישכח והמים יגיעו לחום שהיד סולדת בו? רואים מדברי רש"י שלא חוששים שמא ישכח. וכן דעת הרמב"ם (פרק כב מהלכות שבת הלכה ד). והסמ"ג (לאו"ח סה) והמאירי (שבת מ: ד"ה מביא) התיירו כשמטרתו להפיג צינתו. אבל התוספות (שבת מו: ד"ה מאי שנא) מפרשים, שאין להניח את המים במקום שיכולים להגיע לחום שהיד סולדת בו, שמא ישכח אותם ויגיעו לחום שהיד סולדת בו, ויעבור על איסור ביטול דאורייתא, אלא יניחם במקום רחוק שלעולם לא יגיעו לחום שהיד סולדת בו. וכן דעת הרא"ש (פרק כ"ה סימן י) והרשב"א (שבת מ: מ"ג). ומרן בשלחן ערוך (סימן שי"ח סעיף יד) פסק להחמיר כשיטתם, שצריך להניח את

⁶ למרות שהמים הללו הוחמו על ידי דוד שמש, מותר לפתוח את הברז על מים חמים בשבת, ואף שנכנסים לדוד מים קרים ומתחממים, זה בגדר פסיק רישיה דרבנן, וכתבו בספר המקנה (קונטרס אחון סימן סד ס"ה) ובשו"ת עט סופר (ח"ב כלל נ פרט ה) ועוד, שאיסור דרבנן שהוא משום גזירה הוא קל יותר מכל שבות דרבנן שדומה למלאכה דאורייתא, ויש להקל אף בפסיק רישיה דניחא ליה. יש רב אחד שאמר ברדיו שמרן התייר רק בפסיק רישיה דלא ניחא ליה, וכנראה קשה לו ללמוד תשובה ארוכה ביביע אומר, אם היה לומד היה רואה שהתיר גם בניחא ליה. לפני כששים שנה חכם בן ציון אבא שאול כתב מאמר להתיר שימוש בדוד שמש בשבת, והתייעץ עם ראש הישיבה חכם עזרא עטיה אם לפרסם את המאמר בקובץ 'משואות' שערך חכם שבתי אטון. רבי עזרא עטיה הסכים להיתר, אבל אמר לו: אל תפרסם. למה, טרחתי על התשובה הזו? אמר לו: תראה, אם תפרסם שמותר יקומו עליך רבני בני ברק ותחזור בך, אבל חכם עובדיה לא מפחד. וכך היה, מרן כתב על כך תשובה ביביע אומר חלק ד' (האו"ח סי' לה) - אחת התשובות הארוכות ביביע אומר - ואחר כך גם חכם בן ציון (אול"צ ח"ב עמ' רל) פרסם דעתו להיתר. בספר שמירת שבת כהלכתה של הרב נויברט, ציין לפסק של מרן זצ"ל בענין דוד שמש, וכשראה כך הסטייפלר - אביו של ר' חיים קנייבסקי זצ"ל - אמר למחבר, תקרע את ההסכמה שלי מהספר, אבל מהצד השני יש הסכמה אחרת? אז תעשה עליה איקס בעט. יש לי בבית מהדורה ראשונה של שמירת שבת כהלכתה, עם האי.קס. אבל למרן היה את האומץ, והביא כמה צירופים ופלפל באורך.

המים במקום רחוק שלעולם לא יוכלו להגיע לחום שהיד סולדת בו. ואולם כל זה במים שאינם מבושלים, אבל בחלב שכבר התבשל, גם אם ישכח ויגיע לחום שהיד סולדת בו, יש אומרים שאין בישול אחר בישול גם בלח, ונמצא שיש ספק ספיקא להקל.

קושיא מבית יוסף

טו. יש רב בחוץ לארץ שרגיל להשיג על מרן זצ"ל, אין בספריו מקום שהביא את מרן והסכים אתו, חיפשתי בנרות ולא מצאתי, כביכול מרן טעה בכל ההלכות, ובאחד מספריו הביא את מה שכתב בספר לוית חן שמוותר לחמם מרק כששומר עליו שרק יפשיר ולא יגיע לחום שהיד סולדת בו, והקשה מדברי הבית יוסף (ס"ט ע"ז) שהביא בשם האגור (סימן תקד) בשם מהר"י מולין, שמוותר לומר לגוי לעשות מאכל מקמח ומים לתינוק בשבת, שהוא קצת דומה לחולה שאין בו סכנה וכו', וסיים הבית יוסף: ומכל מקום הא דשרי לומר לגוי פשוט הוא דבאין לו תבשיל אחר להאכילו הוא, דאם לא כן יאכילנו מאותו תבשיל, ואם הוא קר יחממונו כנגד האש במקום שאין היד סולדת בו. ע"כ. ומסתבר שהבית יוסף דיבר בתבשיל לח, שהרי בתבשיל יבש אפילו על ידי ישראל מותר, כי אין בישול אחר בישול יביש, וכאן דיבר לצורך תינוק, ובכל זאת אמר שיחמם את התבשיל במקום שאין היד סולדת בו, ומדוע לא סמך על ספק ספיקא להתיר לחמם במקום שהיד סולדת בו? לכאורה זו קושיא, וצריך ליישב.

מכתב בין הפרקים

טז. פעם כשהייתי בברזיל הזמינו אותי לתת שיעור חד פעמי⁷ לנשים, אני מדבר כמה דקות ואחר כך רב אחד מתרגם אותי, ומה אעשה בזמן התרגום? אסור להסתכל, "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". היה שם נייר, ובינתיים כתבתי מכתב לאותו מחבר, כתבת בספרך להשיג על מרן בלוית חן... וכשהמתרגם סיים המשכתי לדבר, וכשתרגם המשכתי לכתוב... עד שנגמר השיעור וסיימתי לכתוב את המכתב, ושלחתי לו⁸. והתשובה לדבריו, שהבית יוסף לא צריך להביא כל מיני דוגמאות, נכון שהזכיר את האופן הפשוט שיחמם במקום שאין היד סולדת בו, אבל זה לא סותר שיכול לחמם גם במקום שהיד סולדת בו ויעמוד על המשמר שלא יתחמם כל כך. וכי מרן זצ"ל לא ידע את הבית יוסף?! וזה דבר מסתבר שיש להקל במקום ספק ספיקא, שמא אין בישול אחר בישול בלח, ושמא לא חוששים שישכח.

לא דיבר על מפשר

יז. ועוד העיר מדברי הבית יוסף (סי' שיה סעי' טו) שכתב בזו הלשון: מיהו כבר נתבאר לעיל שהרבה פוסקים סוברים דהני מילי בדבר יבש שאין בו מרק,

אבל תבשיל שיש בו מרק ונצטנן אפילו נתבשל כל צרכו יש בו משום בישול, ואסור ליתנו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת בו. ע"כ. ולכאורה רואים שהבית יוסף אסר במפורש בכהאי גוונא. אבל יש לתמוה על דבריו, שהרי מרן לא כתב שמדובר שרוצה רק להפשיר, ועומד על האש ומשגיח להסיר הקדרה קודם שתגיע ליד סולדת בו, אלא מרן דיבר באופן שרוצה שהמרק יתחמם ויגיע ליד סולדת בו, ובזה בלבד אסר. ואם כן אין בית יוסף מפורש נגד הדברים הנ"ל. וגם את זה כתבתי במכתב ושלחתי לו.

הצלת תבשיל שמצטמק

יח. עוד דוגמא, אסור לערות מים חמים לתוך תבשיל שעל הפלאטה כדי שלא יצטמק, כי המים יורדים בדרגתם לעירוי מכלי ראשון, וחוזרים לכלי ראשון ומתבשלים. וכמו שפסק בשלחן ערוך (סעיף ד) בזו הלשון: יש למחות ביד הנוהגים להטמין מבעוד יום קומקום של מים חמים ונותנים אותם לתוך הקדירה בשבת כשהתבשיל מצטמק. ובא חכם שלום כהן⁹ והקשה על מרן זצ"ל (יחיה דעת ח"ד סי' כב), למה פסק בזה כדברי השלחן ערוך, והלא גם כאן יש ספק ספיקא להתיר, שמא כדעת הרמב"ם וסיעתו שאין בישול אחר בישול בלח, ואם תאמר כדעת האוסרים, שמא כדעת ר"ת וסיעתו שעירוי מבשל ככלי ראשון, ונמצא שאין כאן בישול.

נגד מרן להדיא

יט. שלחתי לומר לחכם שלום, שאנחנו לא עושים ספק ספיקא נגד מרן השלחן ערוך להדיא, ורק כשאין זה נגד מרן להדיא עושים ספק ספיקא, וכמו בדין בישולי גוים, שמי שכל היום לא אכל, ובערב הגיע לחתונה, והוא רוצה לאכול שניצל, אבל אמרו לו שהמשגיח רק מדליק את הנר ולא מניח את הסירים, ולדעת מרן (סי' קג ס"ז) זה נחשב בישולי גוים, ודלא כהרמ"א שהיקל. אבל במקום צורך גדול יש לומר ספק ספיקא, שמא כדעת הרמ"א, ושמא כדעת התוספות (ע"ז לה. ד"ה אלא) בשם הראב"ד, שאיסור בישולי גוים אינו אלא כשהגוי מבשל בביתו, אבל כשהוא מבשל בביתו של ישראל אין לחוש לחתנות ולא שיאכילנו דבר טמא. ושמא כדעת הסוברים שאם הגוי לא עושה לנו טובה, אלא הוא שכיר אצלנו ואנחנו משלמים לו כסף, יהא דינו כדין עבדים ושפחות הקנויים לנו, שדעת כמה פוסקים להקל בהם, כי לא שייך בהם קירוב דעת, ואין לחוש בהם לחתנות. ועיין בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סי' נג, נד). וזה ספק ספיקא שאינו נגד מרן להדיא, ויתכן שבצירוף שני הספיקות מרן עצמו היה מיקל. וכן כתב הראשון לציון הגאון רבי יוסף חזן בשו"ת חקרי לב (חיו"ד סי' קפת, ח"ג האו"ח סי' א).

- עבר הגהת מרן הראש"ל שליט"א -

אשכנזי היה כותב על הרב אלישיב או על הרב אורבך? למה זה המצב אצל הספרדים? אילו בבא סאלי היה רואה מה שכתב מרן זצ"ל יתכן שהיה חוזר בו, אני הייתי רואה את היחס של בבא סאלי למרן, בפעם הראשונה שמרן ראה את בבא סאלי, אני הפגשתי ביניהם, ובבא סאלי קיבל את מרן בכבוד גדול ואמר לו: בשמים מכריזים שהלכה כמותך בכל מקום ומקום! כנראה אותם שרגילים לחלוק אין להם מספיק הערכה, מי שלמד בירושלים העריך, אבל אלה שלמדו בבני ברק לא ידעו להעריך, ובכלל לא הכירו את הפוסקים שלנו, חקרי לב, פתח הדביר, יד אהרן אלפנדר, למדו רק חידושי הרב מבריסק וכדומה, ועם כל הכבוד יש גם את הפוסקים שלנו. אותו אחד מחפש את הרב, חיבר ספר שלם עב כרס, וקרא לו "עושה שלום", כביכול הבן איש חי ומרן היו ברוגז והוא עושה ביניהם שלום... וכל מה שמרן הקשה על הבן איש חי, הוא מיישב את דעת הבן איש חי. אלו סברות הכרס יש שם, כדאי לראות את זה רק כדי לשמוח... וכבר הזכרנו את דברי הגר"ש שקופ שאם אין הערכה לרב אי אפשר ללמוד תורה ממנו.

⁹ חכם שלום היה איש אמת, לא יכל להסתיר מה שחושב, הביאו לו פעם קופה מסוימת, והביאו שטר של מאתיים ש"ח, כדי לצלם אותו כביכול תורם לקופה. אמר להם, וכי מותר לרמות את הבריות?! תקחו את הכסף, אביא משלי...

⁷ דעתו של מרן זצ"ל היתה שבכנסי נשים, שהנשים יושבות רחוק ולא רואה אותם, מותר לתת להן דרשה, אבל רב לא ימסור שיעור קבוע לנשים, כי זה גורם קירוב דעת, וכבר היו דברים מעולם. ורק רבניות ילמדו בספרים וימסרו שיעורים. חכם יהודה צדקה שהיה חסידא קדישא, כשנצרך לדבר לנשים היה מוריד את המשקפיים.

⁸ אותו חכם לא השיב לי על המכתב, ושלחתי לו כמה תשובות על השגות שמושיג על מרן, ולא השיב. באחת ההשגות כתב, למה מרן זצ"ל (ביב"א ח"ד סי' כג או טו, ח"ח סי' כב או ח, ח"ט סי' פב או ח, ח"י סי' לה או כ) סג"י נה על ח"ד או' כג, יח"ד ח"ד סי' ט ועוד) כתב שלא לומר "ברוך הוא וברוך שמו" על ברכות שיוצאים בהן ידי חובה, אלא צריכים להחזיר עטרה ליושנה, ולענות ברוך הוא וברוך שמו על ברכות אלו, וכתב, למה אתם צועקים על זה, וכי אתם לא יודעים שבבא סאלי היה עונה ברוך הוא וברוך שמו?! אבל עם כל הכבוד, הרב ימחק את כל הפוסקים בגלל שבבא סאלי ענה ברוך הוא וברוך שמו? ומה שהביא ראיה מהשלחן ערוך (סימן קכד סעיף ה) שכתב: על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום, ואמר ברוך הוא וברוך שמו. אבל אדרבה, רק בהלכות חזרת הש"ץ שהן ברכות שלא יוצאים בהן ידי חובה, יש לענות ברוך הוא וברוך שמו. ומה שכתב על מרן זצ"ל "צועקים", זה לא דרך ארץ, וכי כך